

УДК 338.668

DOI: 10.32782/2312-7872.1.2025.18

Карбівський Віктор Леонідович*аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ORCID ID: 0009-0001-5939-7677

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку національної економіки. Фінансова безпека підприємства аграрного сектору полягає не лише у його здатності ефективно реагувати на потенційні загрози та створювати фінансові резерви для компенсації можливих збитків, а й у впровадженні управлінських стратегій, спрямованих на мінімізацію ризиків та запобігання фінансовим загрозам під час здійснення операційної діяльності та реалізації довгострокових економічних стратегій.

У статті обґрунтовано, що формування ефективної системи фінансової безпеки аграрних підприємств вимагає застосування комплексного підходу, який включає інтеграцію методів фінансового планування, механізмів моніторингу та управління фінансовими ризиками. Розробка та впровадження такої системи передбачає реалізацію взаємопов'язаних заходів, спрямованих на стабілізацію фінансового стану аграрних підприємств, підвищення їх стійкості до впливу негативних зовнішніх чинників та оптимізацію використання фінансових ресурсів.

Результати дослідження підтверджують, що ключовим фактором забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств є доступ до фінансування, оскільки саме фінансові ресурси визначають їхню здатність до адаптації в умовах нестабільності, впровадження інновацій та реалізації стратегічних інвестиційних проектів. У дослідженні обґрунтовано, що фінансовий аспект забезпечення безпеки аграрного підприємства реалізується через комплекс заходів, спрямованих на зниження фінансових ризиків, раціональне управління фінансовими ресурсами та оптимізацію фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Одним із ключових напрямів зміцнення фінансової безпеки аграрних підприємств є розробка та впровадження ефективного механізму запобігання ризикам і швидкого реагування на потенційні загрози.

У статті зроблено висновок, що забезпечення фінансової безпеки аграрного підприємства вимагає комплексного підходу, який включає стратегічне планування, оцінку та управління ризиками, контроль фінансових потоків та застосування сучасних інструментів фінансового менеджменту. Такий підхід сприяє мінімізації фінансових загроз і забезпеченню стійкого функціонування підприємства в умовах економічної нестабільності та впливу зовнішніх викликів.

Ключові слова: фінансова безпека, аграрні підприємства, заходи, механізми, фінансові потоки, фінансові ризики, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України є ключовою ланкою національної економіки, що забезпечує продовольчу, екологічну та, частково, енергетичну безпеку країни, відіграючи важливу роль у збереженні економічного суверенітету держави. Водночас складні економічні умови, глобальні виклики, війна в країні та нестабільність фінансового середовища створюють значні ризики для функціонування підприємств аграрного сектору, що зумовлює необхідність удосконалення механізмів їхньої фінансової безпеки.

Основою агропромислового комплексу є сільське господарство, яке має тісні технологічні зв'язки з переробною промисловістю, зокрема харчовою, легкою, целюлозно-паперовою та хімічною галузями. Це визначає мультиплікативний ефект розвитку галузі, що стимулює економічне зростання інших секторів. Однак нестача фінансових ресурсів, зростання вартості кредитних коштів, коливання валютних курсів, проблеми із доступом до міжнародних ринків капіталу та підвищені ризики втрати активів унаслідок воєнних дій підвищують актуальність заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору.

Фінансова безпека аграрних підприємств є невід'ємною складовою фінансової безпеки країни, оскільки від її рівня залежить не лише стабільність агропродовольчого ринку, а й економічна незалежність держави. Підтримка фінансової безпеки аграрного сектору є стратегічним пріоритетом економічної політики, що вимагає системного підходу до розробки та реалізації відповідних заходів.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору має стратегічне значення для економічної стабільності та розвитку країни. Реалізація комплексної фінансової політики в цій сфері сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських аграрних

підприємств, зміцненню їхньої фінансової стійкості та створенню передумов для сталого економічного розвитку в умовах глобальних і внутрішніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики фінансової безпеки аграрних підприємств зробили такі науковці, як Давиденко Н.М. [1–3], Пристемський О.С. [5], Тітенко З.М. [7], Рябенко Г.М. [6], Сарафін О.В. [6], Хоменко О.А. [8] та інші. Їхні наукові праці заклали теоретичні та практичні основи для аналізу ключових аспектів фінансової безпеки аграрного сектору. Однак, незважаючи на значний науковий доробок, низка важливих питань залишається недостатньо дослідженою, що обумовлює потребу в подальших розвідках. Зокрема, актуальним є вивчення фінансової безпеки аграрних підприємств в контексті сучасних економічних викликів, зокрема воєнних ризиків, макроекономічної нестабільності, змін у податковій та кредитній політиці, зростання вартості фінансових ресурсів і кліматичних загроз. Доцільно також дослідити питання забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання через розробку відповідних заходів.

Метою даного дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств, що сприятиме захисту їх фінансових інтересів, оптимізації процесів залучення та ефективного використання фінансових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств обумовлює необхідність формування ефективної системи фінансової безпеки та механізму її моніторингу. Основними напрямками, що потребують удосконалення для забезпечення стабільного функціонування підприємств аграрного сектору, є: стратегічне планування фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств, що дозволяє визначити довгострокові фінансові орієнтири та мінімізувати можливі ризики; запровадження бюджетування як одного з найбільш ефективних методів фінансового планування, спрямованого на зміцнення фінансової стійкості та підвищення рівня безпеки підприємств; оперативне управління фінансовими потоками та господарською діяльністю для забезпечення гнучкості та адаптації до змін зовнішнього середовища; розбудова системи поточного фінансового контролю, що охоплює моніторинг виконання стратегічних і тактичних планів, програм розвитку та фінансових бюджетів підприємств.

Забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств потребує комплексного підходу, що включає інтеграцію механізмів планування, моніторингу та управління фінансовими ризиками. Такий підхід сприятиме стабільному розвитку підприємств аграрного сектору та підвищенню їх конкурентоспроможності в умовах сучасних економічних викликів [3].

Досягнення стабільних фінансових результатів аграрних підприємств потребує розробки чіткої стратегії їх розвитку, яка враховує оптимальні варіанти реалізації відповідно до рівня фінансової безпеки та наявного ресурсного потенціалу. Ефективне стратегічне управління передбачає визначення довгострокових цілей підприємства, формулювання конкретних завдань та розробку дієвих механізмів їх реалізації, адаптованих до сучасних умов господарювання [2].

Ключовим аспектом розробки фінансової стратегії є комплексний підхід до оцінки економічних, інвестиційних і виробничих можливостей підприємства, що дозволяє забезпечити гнучкість управлінських рішень і підвищити його конкурентоспроможність [7]. Визначення стратегічних пріоритетів сприятиме оптимальному використанню фінансових ресурсів, підвищенню рівня фінансової стійкості та забезпеченню стабільного розвитку аграрних підприємств в умовах динамічного ринкового середовища.

В умовах сучасної невизначеності, спричиненої геополітичними викликами та військовими діями в країні, аграрні підприємства слід розглядати як відкриті системи, що перебувають у постійній взаємодії із зовнішнім середовищем. Вони функціонують у тісному зв'язку з іншими суб'єктами економічної діяльності, зокрема з банками, підприємствами суміжних галузей, а також організаціями соціально-політичного та економічного характеру.

Фінансова безпека аграрних підприємств є ключовою умовою їх стійкого розвитку та вимагає системного підходу до управління фінансовими ризиками. Формування ефективного механізму фінансової безпеки передбачає комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на стабілізацію фінансового стану та мінімізацію впливу негативних зовнішніх факторів [5]. Зокрема, до таких заходів належать:

- управління на всіх етапах виробничого процесу, що включає визначення стратегічних і тактичних цілей відповідно до місії підприємства;
- ідентифікація фінансових загроз, оцінка рівня ризиків та своєчасне реагування на них;
- запровадження механізмів контролю, моніторингу та діагностики фінансового стану, що дозволяють оперативно приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення рівня фінансової безпеки аграрного підприємства.

Система заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств (рис. 1), ґрунтується на комплексному підході, який охоплює кілька ключових підсистем. Кожна з них має певний рівень автономності, водночас зберігаючи тісний взаємозв'язок з іншими складовими, що забезпечує узгоджене функціонування всієї системи.

Доцільно виокремити роль підсистеми фінансового забезпечення та організаційно-економічних заходів у механізмі забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. Фінансовий компонент відіграє ключову роль у регулюванні процесів організації та ефективного функціонування фінансових потоків у межах конкретного аграрного підприємства, сприяючи оптимізації їхнього використання та забезпеченню стабільності господарської діяльності.

Фінансовий аспект забезпечення безпеки аграрного підприємства реалізується через комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію фінансових ризиків, ефективне управління фінансовими потоками та оптимізацію фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Одним із ключових напрямів посилення фінансової безпеки аграрних підприємств є розробка та впровадження дієвого механізму запобігання ризикам та оперативного реагування на можливі загрози [9].

Рисунок 1 – Система заходів підвищення фінансової безпеки аграрних підприємств

Джерело: складено автором на основі [1, 7, 8, 10]

До основних положень фінансового забезпечення, на нашу думку доцільно віднести:

- формування ефективної системи раннього попередження та моніторингу загроз, що передбачає акумулювання, аналіз, передачу інформації щодо потенційних зовнішніх і внутрішніх ризиків, прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
- оцінка поточного фінансового стану підприємства, співставлення отриманих показників із нормативними значеннями протягом господарського циклу;
- проведення систематичного аналізу фінансової стійкості, ліквідності, майнового стану, ділової активності та рівня рентабельності, що дозволяє забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами та підвищити загальну фінансову стабільність аграрного підприємства.

Прибуток є ключовим фінансовим показником, що відображає ефективність діяльності підприємства та результат його фінансового обороту. Стабільний рівень прибутковості сприяє розширенню фінансових можливостей підприємства, підвищенню його інвестиційної привабливості та забезпеченню фінансової незалежності. Однак сучасна економічна ситуація, що характеризується високою волатильністю, значними ризиками та невизначеністю, робить досягнення запланованого рівня прибутку складним завданням. Фактичні показники прибутковості можуть суттєво відрізнятися від прогнозованих унаслідок таких чинників, як геополітичні загрози, порушення логістичних ланцюгів, втрата ринків збуту, нестабільність цінової політики тощо.

З метою мінімізації негативного впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків, пов'язаних із фінансовими коливаннями, доцільним є створення резервних фондів ліквідності. Формування таких фондів дозволяє підтримувати стабільність фінансових потоків, забезпечувати оперативний доступ до кредитних ресурсів у сприятливий період, компенсувати можливі втрати, що виникають унаслідок непередбачуваних обставин, а також підвищити загальний рівень фінансової безпеки підприємства.

Ефективне управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства має важливе значення для його фінансової стійкості. Дбайливе ставлення до технічного оснащення, організація належного зберігання оборотних активів, а також чіткий контроль за складськими операціями сприяють зниженню витрат на придбання сировини та матеріалів, мінімізації ризику їх псування або крадіжок. Крім того, належна організація експлуатації основних засобів дозволяє зменшити витрати на поточний та капітальний ремонт, що позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Варто зауважити, що ефективне управління майновими активами напряму залежить від рівня задоволеності працівників умовами праці, мотиваційної політики та загального корпоративного клімату підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки аграрного підприємства потребує комплексного підходу до управління ризиками. Для цього необхідно враховувати всі можливі загрози, що можуть негативно впливати на фінансово-господарську діяльність, а також розробляти та впроваджувати механізми їх мінімізації. Дієва система фінансової безпеки повинна забезпечувати стабільне функціонування підприємства у конкурентному середовищі, а також передбачати ефективні методи протидії новим викликам та загрозам [4].

На нашу думку, забезпечення фінансовою безпекою аграрного підприємства потребує комплексного підходу, що передбачає впровадження низки заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності, підвищення ефективності управління та забезпечення гнучкості підприємства в умовах змінного економічного середовища, зокрема:

1. Впровадження звітності щодо рівня фінансової безпеки на підприємстві. Основна мета запровадження такого інструменту – створення комплексної інформаційної бази для аналізу фінансового стану підприємства, ідентифікації можливих ризиків, оцінки ефективності використання фінансових ресурсів і розробки стратегічних рішень для їх оптимального розподілу.

2. Формування системи контролінгу фінансової безпеки на підприємстві. Запровадження механізму контролінгу дозволяє здійснювати безперервний моніторинг бізнес-процесів та своєчасно приймати обґрунтовані управлінські рішення з мінімальними фінансовими витратами.

Важливим аспектом контролінгу є забезпечення організаційної єдності, що передбачає:

- узгодженість стратегічних цілей розвитку всіх відокремлених структурних підрозділів підприємства;
- оперативний доступ до актуальної фінансово-економічної інформації;
- інтеграцію внутрішньої інформаційної системи для підвищення ефективності управління та аналізу даних.

Впровадження цих заходів сприятиме посиленню фінансової безпеки аграрних підприємств, зниженню ризиків, покращенню управлінської ефективності та забезпеченню стійкого розвитку в умовах сучасних економічних викликів.

Висновки. Ефективний розвиток аграрних підприємств і підтримання їх фінансової безпеки можливі за умови розроблення комплексної системи узгоджених цілей, які визначають перспективи їх подальшого функціонування відповідно до наявного ресурсного потенціалу. Важливо враховувати, що некоректне визначення стратегічних цілей і реальних можливостей їх досягнення може призвести до негативних наслідків, зокрема до зниження конкурентоспроможності та обмеження подальших можливостей розвитку.

Формування фінансової безпеки аграрного підприємства вимагає застосування комплексного підходу, що охоплює стратегічне планування, оцінку та мінімізацію ризиків, моніторинг фінансових потоків і впровадження дієвих управлінських інструментів. Такі заходи спрямовані на зменшення фінансових загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємств в умовах нестабільного економічного середовища та зростаючих зовнішніх викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давиденко Н. М. Аналіз теоретичних аспектів фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць*. Київ, 2013. Вип. № 3. С. 110–114.
2. Давиденко Н. М. Фінансова безпека аграрних підприємств в системі корпоративного управління. *Економіка АПК*. 2013. № 5. С. 58–62.
3. Давиденко Н. М. Формування стратегії фінансової безпеки суб'єктів господарювання в агробізнесі. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. № 2(10). С. 54–59/
4. Лойко В. В., Лойко Д. М., Лех Д. В. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрного сектору. *Агросвіт*. 2019. № 24. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.24.28>
5. Пристемський О. С. Механізм забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Таврійський науковий вісник. Економічні науки*. 2015. № 90. С. 319–325. URL: http://www.tnvagro.ksauniv.ks.ua/archives/90_2015/59.pdf (дата звернення 21.02.2025)
6. Рябенко Г. М., Сарафін О. В. Загрози та шляхи зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 13. С. 360–363.
7. Тітенко З. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-76>
8. Хоменко О. А. Фінансова безпека підприємств агропромислового комплексу та організаційне забезпечення її управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 6. Частина 3. 2016. С. 124–126.
9. Davydenko N. Genesis of enterprise financial security. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2015. № 2. Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_3.pdf (дата звернення 15.02.2025)
10. Davydenko N. Modern paradigm of agrarian units' financial security assessment. *Економічний часопис XXI*. 2015. № 5 6. С. 90–93.

REFERENCES

1. Davydenko N. M. (2013) [Analiz teoretychnykh aspektiv finansovoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia]. *Analysis of theoretical aspects of financial security of business entities. Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific papers*. Kyiv, vol. 3, pp. 110–114.
2. Davydenko N. M. (2013) Finansova bezpeka ahrarnykh pidpriemstv u systemi korporatyvnoho upravlinnia [Financial security of agricultural enterprises in the corporate governance system]. *The economy of the agro-industrial complex*, no. 5, pp. 58–62.
3. Davydenko N. M. (2014) Formuvannia stratehii finansovoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia v ahrobiznesi [Formation of the strategy of financial security of economic entities in agribusiness]. *Ekonomika. Management. Business*, no. 2(10), pp. 54–59.
4. Loiko, V., Loiko, D. and Lekh, D. (2019) Zabezpechennia finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva ahrarnoho sektoru [Ensuring of the financial security of agricultural enterprise enterprises]. *Agrosvit*, vol. 24, pp. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.24.28>
5. Pristemsky, O. S. (2015) Mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [The mechanism of securing financial safety of the residents of the city]. *Tavria Science News. Economic science*, vol. 90, pp. 319–325. Available at: http://www.tnvagro.ksauniv.ks.ua/archives/90_2015/59.pdf (Accessed 21 February 2025)
6. Ryabenko, G. M. and Sarafin, O. V. (2016) Zahrozy ta shliakhy zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky ahrarnykh pidpriemstv [Throw in those hats for an economically safe life of agricultural enterprises]. *Global and national economic problems*, vol. 13, pp. 360–363.
7. Titenko Z. (2022) Teoretychni osnovy finansovoi bezpeky pidpriemstva. [Theoretical foundations of financial security of the enterprise]. *Economy and Society*, vol. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-76>
8. Khomenko, O.A. (2016) Finansova bezpeka pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu ta orhanizatsiine zabezpechennia yii upravlinnia [The financial security of enterprises of the agroindustrial complex and the organization of security management]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, vol. 6, part 3, pp. 124–126.
9. Davydenko N. (2015) Genesis of enterprise financial security. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. № 2. Available at: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_3.pdf (accessed 15 February 2025)
10. Davydenko N. (2015) Modern paradigm of agrarian units' financial security assessment. *Economic Journal XXI*. No. 5–6, pp. 90–93.

Viktor Karbivskiy

National University "Chernihiv Polytechnic"

MEASURES TO ENSURE THE FINANCIAL SECURITY
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. Ensuring the financial security of agricultural enterprises plays a key role in ensuring the economic stability and development of the national economy. The financial security of an agricultural enterprise consists not only in its ability to respond effectively to potential threats and to create financial reserves to compensate for possible losses, but also in the implementation of management strategies aimed at minimising risks and preventing financial threats in the course of operations and implementing long-term economic strategies.

The article demonstrates that the formation of an effective system of financial security of agricultural enterprises requires an integrated approach, which includes the integration of financial planning methods, mechanisms for monitoring and managing financial risks. The development and implementation of such a system involves the implementation of interrelated measures aimed at stabilising the financial position of agricultural enterprises, increasing their resistance to the impact of negative external factors and optimising the use of financial resources.

The results of the study confirm that the key factor in ensuring the financial security of agricultural enterprises is access to finance, since it is financial resources that determine their ability to adapt in conditions of instability, introduce innovations and implement strategic investment projects. The study substantiates that the financial aspect of ensuring the security of an agricultural enterprise is realised through a set of measures aimed at reducing financial risks, rational management of financial resources and optimisation of the financial activities of an economic entity. One of the key areas for strengthening the financial security of agricultural enterprises is the development and implementation of an effective mechanism for risk prevention and rapid response to potential threats.

The article concludes that ensuring the financial security of an agricultural enterprise requires an integrated approach that includes strategic planning, risk assessment and management, control of financial flows and the use of modern financial management tools. Such an approach helps to minimise financial threats and ensure the sustainable functioning of an enterprise in the context of economic instability and the impact of external challenges.

Keywords: *financial security, agricultural enterprises, measures, mechanisms, financial flows, financial risks, financial resources.*